

М. Л. Потьомкін, аспірант Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Доведено, що одним з найбільш актуальних завдань для розвитку підприємств з виробництва і переробки зерна України є пошук шляхів вирішення проблеми підвищення ефективності функціонування підприємств за рахунок сучасних систем управління.

Ключові слова: наукові основи, підвищення ефективності зернового виробництва, конкурентоспроможність підприємств, сучасні системи управління, розробка стратегії розвитку, кількісна та якісна оцінка, індикативне планування стратегічного розвитку підприємства.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Постійний розвал колись щонайпотужнішої української економіки, який привів до зубожіння населення, практичного банкрутства держави, зниження конкурентоспроможності підприємств і багатьом іншим негативним наслідкам вимагає впровадження нових, наукових принципів управління державними і приватними підприємствами.

У зв'язку з цим головною метою розвитку України, як дійсно незалежної держави, неодмінно повинні являтися становлення і ефективний розвиток механізмів і сучасних систем управління підприємствами, у тому числі і аграрними.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Нині характерними рисами сучасних систем управління ними є наступні:

- 1) вільна ієрархія;
- 2) подчиняємость бюджетної політики;
- 3) вільний вибір сучасної інформації.

Специфічній особливості першої детермінанти являється об'єднання найманого персоналу. Відповідно до безпосередньо виконуваних функцій (виробництво і переробка сировини, організаційна, фінансова і інші). По аналогії з першою особливістю другої - полягає в аналізі виконання внутрішнього бюджету (кошториси) відповідно до встановлених звітних термінів. Третя детермінанта опосередковується через ієрархічну систему управління і здійснюється через обов'язковий директивний контроль.

На розвиток цих трьох детермінант істотний вплив роблять сучасні системи економічного прогнозування і відповідного впровадження в господарську практику. Необхідно підкреслити, що недоцільні дії практично завжди зводяться до різкого зниження конкурентоспроможності підприємств по виробництву і переробці сировини. В процесі зростання ефективності відповідних заходів зазвичай виникають нові напрями підвищення ефективності промислових підприємств. Процес якісного розвитку механізмів і систем управління конкурентоспроможністю є економічно обґрунтованим і включає обов'язкове коригування, як його окремих детермінант, так і їх численних систем і підсистем. Істотний вклад до теорії становлення зернових підприємств внесли: А.Амоша, Ю.Данько, О.Красноруцький, І.Кошкалда, Т.Мареніч, О.Наумов, В.Онегіна, А.Павлов та ін.

Формулювання цілей дослідження. Метою даного дослідження є розробка сучасних засобів підвищення ефективності функціонування зернових підприємств за рахунок різноманітних варіантів підвищення їх конкурентоздатності.

Вклад основних результатів та їх обґрунтування. Оскільки процес розвитку сучасних систем управлін-

ня є дуже багатограним і дуже складним неможливо створити єдиний макет, який задовольнятиме абсолютно усі підприємства галузі. Ці системи включають послідовні етапи, які базуються на методах індикативного і фінансового планування, мотивації найманого персоналу різноманітних методах і інших.

Виходячи з цих позицій, необхідно в процесі розробки стратегії розвитку ефективних систем по підвищенню конкурентоспроможності підприємств необхідно враховувати наступні моменти:

1) усі стратегії мають бути економічно обґрунтовані і ретельно продумані керівником підприємства і відповідними фахівцями;

2) суть стратегії має бути доступною для розуміння найнятих робітників підприємства;

3) з метою відбору найбільш оптимальної стратегії необхідно провести розрахунок їх прибутковості з урахуванням часу функціонування і на цій основі зробити відповідні висновки;

4) в процесі впровадження наукової стратегії підвищення конкурентоспроможності доцільно її переглядати виходячи з позицій вдосконалення.

В умовах повномасштабної економічної кризи в Україні стратегії підвищення конкурентоспроможності, які характеризуються високою мірою складності, зазвичай перешкоджають підвищенню ефективності функціонування підприємств. Для забезпечення отримання додаткового прибутку їх необхідно періодично переглядати, з урахуванням зміни економічних, фінансових і інших чинників. Так само цей підхід повинен враховувати взаємовплив зовнішніх і внутрішніх чинників.

Нині керівники аналізованих підприємств вважають за краще впроваджувати системи управління конкурентоспроможністю з урахуванням обґрунтованості кожного окремого елемента. Причому експертами виступають найдосвідченіші керівники і фахівці підприємств, які зобов'язані грамотно обґрунтувати свою думку про розвиток сучасного виробництва. Зазвичай цей процес зводиться до наступних понять:

1) кількісна і якісна оцінка кінцевих результатів діяльності підприємства;

2) за допомогою яких видів продукції і сучасних технологій по виробництву, і переробці і збуту зерна керівники домагатимуться відчутних переваг над аналогічними підприємствами;

3) яким чином перетворити внутрішньо відношення між виробничими підрозділами і найманим персоналом в повсякденній діяльності.

Впровадження перелічених вище положень є складним організаційно економічним процесом і вимагає розробки

відповідної критерійної системи.

Цей процес спрощується, якщо розробники розглядають різноманітні варіанти підвищення конкурентоспроможності підприємства по виробництву і переробки зерна. Вони мають бути різноманітними. Фахівцям необхідно розглянути позитивні і негативні аспекти їх впровадження, а так само можливості зниження рівня їх негативного впливу.

Найдієвішим чинником даного процесу є індикативне планування стратегічного розвитку підприємства. Воно повинне здійснюватися на основі економіко-статистичних показників за попередній період. В цьому випадку нівелюється, а потім утруднюється процес заміни одних показників на аналогічні. Крім того відпадає необхідність в застосуванні формалізованих підходах.

У сучасних умовах розвитку підприємств по переробці зерна на основі логічного позиціонування доцільно розробити такі ключові концепції, які сприяють підвищення конкурентоспроможності галузі, а потім конкретних підприємств. Цьому підходу властива необхідність проведення комплексного аналізу і відповідних економіко-фінансових розрахунків, які значно ускладнюють процес формування динамічних стратегій.

На процес підвищення ефективності функціонування підприємств відповідно до стратегії логічного позиціонування робить процес економічної обґрунтованості дій власників і керівників підприємств, з урахуванням їх характерних особливостей, тобто цей напрям перспективно і, у відповідних умовах може значно підвищити рівень конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Особливе місце в процесі впровадження цієї стратегії відводиться першому керівникові, відповідно до процесу генерації. Він, в першу чергу, має бути спрямований на формування чіткого розуміння про суть однозначного бачення перспектив підприємства провідними фахівцями і керівниками.

Одночасно необхідно підкреслити про обмеженість дій досвіду керівництва і професійних знань керівних фахівців. Тому формування ефективних стратегій доцільно доручити певній групі найнятих робітників. Впровадження цієї стратегії на малих підприємствах по виробництву і переробці сировини практично неможлива і загрожує ним банкрутством. Це відбувається у зв'язку з тим, що незначна кількість керівників і фахівців, як правило, не може чітко визначити можливі об'єми прибули і необхідних фінансових витрат. Це безпосередньо пов'язано з виробничим і логічним мисленням керівників і фахівців.

На практиці керівники обґрунтовано розглядають на початкових етапах проблеми, які виникають в процесі формування стратегії. Вони з'являються на основі їх накопиченого досвіду в різноманітних форматах (схемах, графіках, малюнках і інших). Зазвичай вони характеризують способи отримання достовірної економіко-фінансової інформації з сучасного, дуже складного зовнішнього середовища. Головне завдання керівника зводиться до реальних спроб підвищення ефективності і конкурентоспроможності підприємств по виробництву і переробці сировини. Цей процес характеризується не лише індивідуальністю пізнання, але і колективним способом сприйняття наукових основ по розвитку економіки підприємства.

У цьому процесі провідну роль грає формальний або неформальний лідер підприємства. Він повинен направити свої зусилля на впровадження планів колективу в реальне

життя, що є складним процесом. Тому керівник і лідер підприємства повинні по можливості притягати найманий персонал для обліку його альтернативної думки. Проте не можна приділяти йому особливу увагу, оскільки може збільшитися вплив суб'єктивних ризиків на процес підвищення рівня ефективності підприємства.

В процесі аналізу розглянутих концепцій ми звернули увагу на відсутність чіткості окремих положень (з позицій збільшення прибутковості і доходності підприємств), а так само неприйняття деякими керівниками нових методів по вдосконаленню процесу функціонування підприємства. Крім того негативно впливають на конкурентоспроможність наступні чинники:

1) позитивні аспекти функціонування підприємств короточасні;

2) стратегічні заходи підприємства, що розробляються, по своїй істоті є незначними організаційно-технічними нововведеннями з досить низьким рівнем економічної ефективності;

3) слабкий економічний механізм захисту підприємств від негативних наслідків дій негативних чинників зовнішнього і внутрішнього середовища.

Доцільно підкреслити, що сучасні концепції розвитку підприємств особливу увагу приділяють процесу дії зовнішнього і внутрішнього середовища на економіко-фінансовий механізм підприємства. Причому вони розглядають цей процес як загально пасивний. Така постановка питання зобов'язує керівників підприємств або враховувати вплив цих чинників, або готувати його до банкрутства і повної ліквідації.

Підприємствам по виробництву і переробці зерна доводиться відшукувати особливі постачальницькі ніші і функціонувати в них до моменту виснаження ресурсів. Потім вони вимушені шукати нову сировинну базу в сприятливому або агресивному зовнішньому середовищі.

Науковий рівень сучасних керівників необхідно істотно підвищити. В першу чергу це стосується проблем підвищення ефективності функціонування підприємств в коротко і середньостроковому періоді з урахуванням діючих негативних чинників.

Нині на українських підприємствах впроваджені і функціонують різноманітні організаційно-економічні концепції підвищення ефективності і конкурентоспроможності підприємств. Тому цілком оправдана спроба їх об'єднання. У цьому процесі необхідно залишити і посилити їх позитивні характеристики. Негативні параметри - видалити або, в крайньому випадку, максимально ослабити. У сучасних реаліях одним з нечисленних способів позитивного вирішення цього питання є уміла трансформація діючих наукових концепцій.

Відповідно до закону заперечення заперечення ці концепції розвиваються циклічно, що дозволяє підприємствам поступово трансформуватися з одного стану в інший. В зв'язку з цим розробники стратегії розвитку підприємства повинні чітко встановлювати початковий момент чергового трансформаційного періоду.

Основною метою в цьому процесі є підтримка конкурентоспроможності підприємства за рахунок отримання додаткового прибутку від її розробки і впровадження. Причому кількість змін має бути мінімальною і вони можуть відбуватися, тільки у відповідних рамках, які забезпечують їх ефективне функціонування.

Важливою умовою побудови і впровадження моделі

розвитку підприємства є їх своєчасність і відповідність головним напрямкам розвитку виробництва по виробництву і переробці сировини. При цьому слід мати зважаючи на що зовнішнє середовище постійно змінюється в гіршу сторону. У зв'язку з цим реформування діяльності підприємств повинне носити комплексний характер (тобто за допомогою революційних, еволюційних і таких, що інших, що діють в сучасних умовах, різноманітних сил). Такий підхід дозволяє упорядкувати відповідну практику підвищення ефективності функціонування підприємств з урахуванням економіко-фінансового положення даної галузі.

В процесі аналізу основних підходів по підвищенню рівня функціонування зернових підприємств нами встановлено, що господарські керівники і фахівці частенько перевищують значення окремих чинників. Іноді спостерігаються зворотні явища. З метою спрощення цієї роботи необхідно на першому етапі, розробити типову модель функціонування підприємства. Потім, у міру зміни зовнішньої і внутрішньої ситуації типову модель необхідно коригувати у бік її спрощення.

Проектування стратегічних заходів є складною організаційно-економічною справою. Тому, перш ніж впроваджувати численні форми і системи підвищення рівня функціонування зернових підприємств необхідно правильно оцінити потенційні можливості зернового виробництва.

Об'єктивні економічні і фінансові умови функціонування зернових підприємств постійно мотивують господарських керівників коригувати плани по відповідних наукових напрямках. Тільки такий підхід дозволяє їм забезпечити конкурентоспроможність і прибутковість. У зв'язку з тим, що

керівному персоналу необхідно постійно піклуватися про розширення земельних угідь, складати індикативні плани, шукати ефективні ринки збуту продукції і так далі, то їм паралельно доводиться вирішувати завдання по підвищенню ефективності зернового виробництва, особливо за рахунок підвищення продуктивності праці найманого персоналу.

Нині зернові підприємства функціонують в умовах нерозвиненості ринків (товарних, маркетингових, логістичних, фінансових і інших). Це призводить до ускладнення їх внутрішньої структури і виробничих взаємовідносин. Тому успішне функціонування зернових підприємств взаємозв'язане з якісно-новими науково-обґрунтованими пропозиціями по підвищенню рівня їх прибутковості в умовах жорсткої конкуренції. В якості протидії негативному впливу необхідно приймати обґрунтовані і швидкі рішення по правильному виходу із складних ринкових ситуацій. Пошук цих способів доцільно направити на розробку комплексних підходів по створенню оптимальної виробничо-господарської структури і ефективній взаємодії власників і найманого персоналу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Цей процес повинен відбуватися у рамках "прибутковість (рентабельність) виробництва - виробничий (комерційний) ризик". Таке рамкове обмеження пов'язаних з відсутністю наукових розробок в області розвитку аналітики і економіко-математичного моделювання зернового господарства. Крім того воно взаємозв'язане із специфікою розвитку ринкової економіки в Україні і зернових підприємствах, а так само не пристосованістю зарубіжного досвіду для застосування на національних зернових підприємствах.

Список використаної літератури

1. Данько Ю.І. Формування систем забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств / Ю.І.Данько – Суми: Університетська книга, 2016.-С.3-280.
2. Красноруцький О.О. Внутрішній ринок агропродовольчої продукції: особливості формування, суперечності в функціонуванні та тенденції розвитку / О.О.Красноруцький //Ринкова система України: теорія формування та практика функціонування (кол.монографія)/ За ред. В.М.Жмайлова, О.В. Макарюка, Ю.І.Данька.-Суми:СумДУ, 2011.-С.51-78
- 3.Хамініч С.Ю., Халатур С.М. Формування стратегії економічного розвитку сільського господарства України: особливості та фактори впливу. //Вісник Сумського національного аграрного університету.- Суми:СумДУ, 2017.-С.55-59

Потемкин Н.Л. Научные основы повышения эффективности и конкурентоспособности предприятий.

Доказано, что одним из наиболее актуальных заданий для развития предприятий из производства и переработки зерна Украины есть поиск путей решения проблемы повышения эффективности функционирования предприятий за счет современных систем управления.

Ключевые слова: научные основы, повышения эффективности зернового производства, конкурентоспособность предприятий, современные системы управления, разработка стратегии развития, количественная и качественная оценка, индикативное планирование стратегического развития предприятия.

Potemkin N.L. Scientific bases of increase of efficiency and competitiveness of enterprises.

It is well-proven that one of the most actual tasks for development of enterprises from a production and processing of grain of Ukraine is a search of ways of decision of problem of increase of efficiency of functioning of enterprises due to modern control system.

Key words: scientific bases, increases of efficiency of grain-growing production, competitiveness of enterprises, modern control system, development of strategy of development, quantitative and quality estimation, indicative planning of strategic development of enterprise.

Дата надходження до редакції: 28.08.2018

Рецензент: д.е.н., професор Красноруцький О.О.